

SAJTÓFIGYELŐ 1884

MAKCSI
HÍRMONDÓ

BUDAPEST, IX., ÜLLŐI UT 51

Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

92

BUDAPEST

1976 DEC -

244

A két Kasselik

Hárman voltak az egykor híres-nevezetes Kasselikok. Háromnegyed századon át forgott nevük országszerte közszájon. Áldás és átok kísérte életútjukat és a sors igazságtévése teljesedett be rajtuk.

Az első generáció

Kasselik: az idegenhangzású családnév osztrák származást takar. A „magyar” ág megalapítója, Fidél, a Lajtán túlról került Magyarországra 1795-ben, harmincöt éves korában. Szülőhelyén, Waidhofenben, miként már az apja és a nagyapja, ő is a tisztességes és jól jövedelmező építő mesterséget folytatta. Amikor azonban oda is eljutott a híre, hogy a szomszéd országban nagy lendülettel megindult a városiasodás, fölkereskedett, hogy a kedvező konjunktúrát kihasználva szerencsét próbáljon.

Reményeiben nem csalódott, mert alig telepedett le Pesten, máris rámosolygott a szerencse. Itt akkor nagy volt a hiány képzett építési szakemberekben, szívesen fogadták tehát a külföldön tanult mestert, és elhalmozták munkával. Sorra kapta az építési és tervezési megbízásokat, s néhány év alatt a város egyik legtöbbet foglalkoztatott vállalkozójává küzdötte föl magát.

Nemcsak magánházak, de középületek egész sorával is sikeresen járult hozzá az új városkép kialakításához. Ő tervezte és építette többek között a terézvárosi plébániatemplomot, valamint a józsefvárosi templom homlokzatát, majd a Kálvin téren a Rottenbiller-házat. Mindhárom ma is áll, az utóbbi most református parókia. Templomok, iskolák, kulturális és más közintézmények épültek tervei nyomán, tucatszámra az emeletes bérházak és magánpaloták. Sikerének titka a magasfokú és sokoldalú képzettség volt: tervezései szolidak és mégis tetszetősek voltak, és a célszerűséget szolgálták. Híven tükrözték a kor ízlését, és megfeleltek a növekvő igényeknek. E korbéli alkotásait a nemesen egyszerű klaszszicista stílus jellemezte.

Munkauzsora és telekspekuláció

Pest város belterülete a tizenkilencedik század elején még csak a Rókus kápolnáig terjedt. Az iparosodás és az élénkülő kereskedelmi élet új lehetőségeket kínált, ezért tömegesen özönlöttek föl vidékről azok, akik a városi élettől jobb sorsot, könnyebb boldogulást reméltek. A terjeszkedés szüksége arra készítette a városi vezetőséget, hogy a „Szépitészeti Bizottmányt” megbizza a városfejlesztés terveinek kidolgozásával.

Hild János, a Bizottmány elnöke, korának legkiválóbb hazai építőművésze 1805-re elkészítette a városrendezés terveit, amelyekben külön-külön, de egységes keretbe foglalva körvonalazta a belváros, az új városrészek és a külvárosok utcaszabályozási feladatait. Az ő elgondolása szerint alakult ki — egyelőre csak papíron —, a későbbi Nagykörút Dunától Dunáig ívelő vonala, amit egy régi, kiszáradt Duna-ág medre fölé tervezett, megkönnyítve így a város csatornázását. De még így is közel négy évtized munkája kellett hozzá, hogy teljes egészében kibontakozzék a Körút nagyvárosias képe.

Ha a Nagykörút sokáig foghíjas maradt is, annál gyorsabban épültek a tőle keletre eső városrészek: a József- és Ferencváros utcáinak. Nagy része volt ebben Kasselik Fidélnek, aki pesti tevékenységének már az első tíz esztendeje alatt szépen megszedte magát, és egyre gyarapodó vagyonát jó üzleti érzékkel ingatlanokba fektette. Hild terveiből pontosan ismerte a város terjeszkedésének irányát, és az ütemtervekhez igazodva vásárolta össze a parlagon heverő, potom áron vesztegetett külterületi földeket.

Most már nemcsak megrendelésre, de „saját számlára” is épített, még pedig emeletes bérházakat, amelyek lakásait azután borsos áron adta bérbe. Nyolc-tíz telkén egyszerre folyt az építkezés; olcsó volt a munkás-kéz, és ő híres volt arról, hogy kisebb nap-számot fizet, mint a többi mesterek. A nap-számosokat éhbéért dolgoztatta, a szakiparosokat azonban télen át is foglalkoztatta ács- és állványozó telepén, meg a lakatos- és asztalosműhelyekben, ahol a tavaszi munkakezdéshez készítették elő az építési anyagokat.

Áldás és átok ekkor szegődött először a Kasselik név mellé kísérőül: a kubikosok és téglahordók meg a malterkeverők szidták és átkozták a nyomorúságos fizetségért, az iparosok azonban áldották a télen át is tartó munkalehetőségért.

Am mégsem bérházainak busás jövedelme

A Citadella (Kasselik Ferenc alkotása)

A terézvárosi plébániatemplom (Kasselik Fidél alkotása)

és a magán- meg középítkezéseken szerzett haszna volt harácsolásának fő forrása, hanem ingatlanokkal való üzletelés. A város egyre épült, terjeszkedett, és a külterületi ingatlanok ára ugrásszerűen felszokott. Kasselik jól spekulált: az egy tagban megvett káposztaföldet fölparcellázta apró telkekké, és házhelyekként adogatta el. Így a tizszeresét, sőt a húszszorosát is (!) megkapta a pár év előtt befektetett pénzének. Arra is volt eset, hogy maga a város vásárolta vissza magas áron a középület céljára alkalmas telket, amelyen azután csakis Kasselik úr tervei szerint és természetesen az ő vállalkozásában építhettek.

A kétségtelen tehetség és szorgalom mellett a spekulatív kapzsóság és a harácsoló uzsoráskodás volt egyéniségének másik fő jellemvonása; szerepét méltán tekintik a nagytőkés egyik első jelentkezésének a magyar gazdasági életben. Kis túlzással ugyan, de a rá jellemző henccegessel vágta oda a városi uraknak:

„— Die halbe Franzstadt gehört mir!”

Ugyanezt elmondhatta a Józsefvárosról is, de a város szívében, a Váci körúton és a Kerepesi út mentén is az ő birtokába kerültek a legértékesebb telektömbök.

Amikor 1830-ban, hetvenéves korában meghalt, hatalmas készpénz-vagyont, számos nagyértékű ingatlant, tucatnyi bérházat és virágzó vállalatot hagyott utódjára.

A második nemzedék

Egyetlen örököse fia: Ferenc ugyanannyi idős volt, amikor átvette az örökséget, mint az apja, amikor pesti tevékenységét elkezdte. Még a bevándorlás évében született Pesten, és itt járt gimnáziumba a piaristákhoz, de építész diplomáját már a bécsi főiskolán szerezte. Másfél évtizeden át apja irodájában hasznosította képzettségét, így, amikor egyedüli tulajdonosává lett a családi

cégnek, az új vezetés zökkenésmentesen, de már korszerűbben fejlesztette tovább a vállalatot.

A telekspekuláció folytatása mellett volt gondja Ferencnek a tervező- és építő „nagyüzem” tevékenységének fokozására is, de ezt ő már egészen nagystílusban csinálta. Magánépítkezéseket nem is igen vállalt, csak kivételes esetekben, pénzes arisztokraták vagy közéleti nagyságok fölkérésére. Annál nagyobb lendülettel vetette bele magát közületi, főként kincstári megrendelések teljesítésébe. 1842-ben megépítette a régi, azóta már lebontott pesti városházát, 1845–46-ban a mai Ferenc körút és Üllői út sarkán a *Mária Terézia laktanyát*, amelynek épülete nagyrészt eredeti formájában ma is áll.

Az idők folyamán közel félezer épületet emelt vagy alakított át.

Akit megüöltek azért, amit épített

Van még Kasselik Ferencnek egy nevezetes alkotása, amelyen nem fogott az idő vasfoga; ma is áll, holott a szakértők szerint már építése idején is elavult: ez a gellérthegyi *Citadella*. A főváros festői panorámájának legkiemelkedőbb jellegzetességét rútitja el ez a sziklatetön terpeszkedő kőmonstrum, amelynek ormótlan tömege egy- és negyed század óta ébreszt szomorú emlékeket a szemlélőben.

A szabadságharc leverése után Haynau tábornagy, császári helytartó, — a „bresciai hiéna” — javaslatára a bécsi hadmérnök nagyszabású tervet dolgozott ki Magyarországon fontosabb stratégiai pontjainak erősítéssel való megerősítésére, hogy ágyúk fenyegetésével tegyenek lehetlenné minden esetleges lázadási kísérletet. A megfélemlítés eszközüül szánt erődláncolat legfontosabb láncszemeként először a Gellérthegy tetejére tervezett fellegrát akarták megépí-

te
ép
tét

Ka
vál

terjesztette is a vállalt feladatot: négy év megfeszített munkájával megalkotta „a város szegényét”. 1854-ben már bevonulhattak a császár katonái az erődbe, és a lőrésen át nekiszegezhették ágyúikat a városnak. A megfélemlített polgárságnak túrníe kellett a megalázást: fogcsikorgatva néztek farkaszemet az ágyúk torkával, és elátkozták a hazafiatalan tett elkövetőjét.

Kasselik úr azonban nem sokat törődött a közmegevetéssel, hiszen Bécs fejedelmileg jutalmazta munkáját. Mondják, hogy a kincstárnak ez volt a legdrágább építkezése Magyarországon. A további erődök építéséről azonban a közhangulat nyomására jobbnak látták lemondani.

A Citadella építője Pest leggazdagabb polgára lett, de egyszersmind a leggyűlöltebb ember is, aki a közutalat jeges légkörében élte le hátralevő napjait. Épített ugyan még néhány nagyobb szabású középületet, így a *régi vámházat*, ezt már díszes, romantikus homlokzattal, de újító erőfeszítései ellenére sem tudott versenyezni az új építész-generációval. Végül már csak magának épített: előbbi házát, mely a Váci körúton volt, (ma: Bajcsy-Zsilinszky út) eladta, és a „legbelvárosibb belvárosban”, a Mária Valéria utcában (ma Apáczai Csere János utca), teremtetett magának vagyoni állásához méltó új hajlékot.

Kétségtelen érdemeit, amelyeket munkásságával szerzett, elhomályosította balvégzetű vállalkozása: a Citadella építése, amit soha nem tudtak neki megbocsátani. Amikor magas kort elérve, nyolcvankilenc éves aggasztánként eltávozott az élők sorából, közöny és részvétlenség kísérte sírjába.

Kozma Béla

A józsefvárosi plébániatemplom (a homlokzattervet Kasselik Fidéél készítette)

A volt Mária Terézia laktanya (Kasselik Ferenc alkotása)

Siklós Péter felvételei